

YHDYSVALTAIN STRATEGISEN KOHDISTUSSUUNNITELMAN KEHITTYMINEN, 1945—1985

Valtiotieteen tohtori Pauli O Järvenpää

Ydinaseiden kohdistaminen on osa ydinaseita omistavan valtion korkeimman päätöksentekijätason hyväksymää ydinaseiden käytön suunnittelua. Sen tavoitteena on luoda ja ylläpitää jatkuvaa valmiutta käyttää maan ydinaseistusta halutulla tavalla — rajoitetusti tai massiivisesti, valikoidusti tai kattavasti, tarkasti tai laajalla alueella — erilaisia kohderyhmiä vastaan kulloisellakin hetkellä vallitsevan sotilaallisen ja poliittisen tilannearvion edellyttämässä mitassa.

Minkälaisia kohteita ydinasevallat sitten maalittavat strategisin asejärjestelmin käytävän ydinsodan varalta? Minkälaisia asejärjestelmiä käytetään erityyppisiä kohderyhmiä vastaan ja miten aseita aiotaan mahdollisissa konkreettisissa tilanteissa käyttää? Missä, miten ja ketkä laativat tarvittavat kohdistussuunnitelmat? Nämä kaikki ovat kysymyksiä, joihin annetut vastaukset eivät tarjoa ydinaseiden aikakauden todellisuudesta kiinnostuneelle ainoastaan mielenkiintoisia yksityiskohtia, vaan ne samalla raottavat verhoa laajemman kokonaisuuden edestä: kun keskustellaan erilaisista kohdistussuunnitelmista, keskustellaan samalla myös asekehittelyn suunnasta, asejärjestelmien teknisistä ominaisuuksista ja sotilaallisten doktriinien kehityksestä, sanalla sanoen koko strategisen ajattelun suuntautumisesta.

Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella Yhdysvaltain strategisten kohdistussuunnitelmien kehittymistä ydinaseiden aikakauden alkuhetkistä aina nykypäivään saakka. Artikkelit ei varmastikaan tee oikeutta suunnitelmien kehityshistorian monitahoisuudelle ja moninaisille vivahteille, jo pelkkä käytettävissä ollut suppeahko sivumäärä pitää siitä huolen. Artikkelista käy kuitenkin selvästi ilmi tässäkin muodossa, että kohdistussuunnitelmien laatimiseen on ratkaisevasti vaikuttanut kolme tekijää. Ensimmäisenä tekijänä on taustalla ollut vaikuttamassa ydinräjähteiden nopea lisääntyminen 1950-luvun loppupuolelta lähtien sekä 60- ja 70-lukujen taitteessa saavutettu karkea määrällinen tasavertaisuus kahden supervallan välillä. Toinen tekijä, joka myös on voimakkaasti vaikuttanut kohdistussuunnitelmien kehitykseen on ollut ydinaseteknologian kehitys. Räjähdeiden koon pieneneminen ja aseiden tarkkuuden kehittyminen sekä asejärjestelmien helppokäyttöisyys ja luotettavuus ovat suuresti muokanneet kohdistussuunnitelmia. Kolmas suunnitteluun vaikuttanut tekijä on ollut johtamis-, valvonta- ja viestijärjestelmissä sekä strategisen tiedustelun menetelmissä tapahtunut kehitys.

Käsiillä olevan artikkelin kahdessa ensimmäisessä osassa tarkastellaan kohdistussuunnitelmien historiallista kehitystä. Kolmannessa osassa pyritään hahmottelemaan saatavilla olevien tietojen pohjalta tämän hetkistä tilannetta: mitkä ovat Yhdysvaltain nykyisten suunnitelmien tavoitteet ja painopistealueet, minkälaiset kohteet olisivat mahdollisia ydinasekohteita ja minkälaisia erilaisia vaihtoehtosuunnitelmia pahinta mahdollista tilannetta — ydinsotaa — varten on olemassa.

I 1945—1960: Hiroshimasta SIOP-62:een

Ensimmäiset suunnitelmat ydinsodan käymiseksi Neuvostoliittoa vastaan laadittiin Yhdysvalloissa jo loppusyksystä 1945. Samoin kuin Yhdysvaltain hallussa silloin olleet ydinaseet, olivat niiden käyttöä koskevat suunnitelmatkin pitkään varsin yksinkertaisia: ydinräjähteitä oli vähän, niiden maaliinsaattamisjärjestelmät olivat kehittymättömiä ja suunnitelmat usein sisälsivät vain iskuja Neuvostoliiton suurimpiin asutuskeskuksiin koko Yhdysvaltain hallussa sillä hetkellä olevalla ydinaseäärällä. Vasta 1950-luvun lopulla ydinasesuunnittelua alettiin voimakkaasti kehittää, ja pian se saavutti ne organisatoriset muutonsa, jotka ovat lähestulkoon muuttumattomina voimassa vielä tänäkin päivänä.¹

Ensimmäinen virallinen ydinaseiden käyttösuunnitelma, *The Strategic Vulnerability of Russia to a Limited Air Attack*, valmistui Yhdysvaltain puolustusministeriössä vuoden 1945 lokakuussa. Siinä hahmoteltiin 20 neuvostoliittolaiseen kaupunkiin suuntautuva hyökkäys, jonka tavoitteena oli ”tuhota Neuvostoliiton kyky käydä ja ylläpitää maasotatoimia hävittämällä sen teolliset ja tutkimuskeskukset”.² Tämän päivän näkökulmasta katsottuna sittenkin varsin rajoitettu hyökkäys oli kuitenkin ajan asetekniikan ja ydinräjähteiden lukumäärän huomioon ottaen kovasti ylimitoitettu. Vuoden 1945 lopulla amerikkalaisarsenaaliin kuului nimittäin kokonaista kaksi atomipommia! Seuraavana vuonna niiden lukumäärä oli kohonnut jo yhdeksään, vuonna 1947 niitä oli 13 kappaletta ja vuonna 1948 atomipommien lukumäärä oli kivunnut jo 50 kappaleeseen. Mitkään niistä eivät olleet käyttövalmiina, vaan nelisenkymmentä miestä sai tehdä töitä kaksi päivää, ennen kuin nuo 4500 kiloa painavat pommit olivat toimintakunnossa. Lisäksi niinkin pitkän ajan kuluttua sodan jälkeen kuin 1948 Yhdysvalloilla oli käytössään vain kolmisenkymmentä ydinaseiden kuljetukseen ja pudottamiseen varustettua B-29 pommikonetta.³

Kaikille 1940-luvun lopun ydinaseiden käyttöä koskeville suunnitelmille oli yhteistä se, että ne olivat omana aikanaan ”massiivisia”, toisin sanoen kaikki olemassa oleva strateginen ydinasevoima suunnattiin lentoteitse kohti Neuvostoliiton sodankäyntikyvyn kannalta keskeisiä kohdealueita. Tavoitteena oli eliminoida Neuvostoliiton mahdollisuudet käydä maataisteluja Keski-Euroopassa tuhoamalla sen sotilasteollinen infrastruktuuri: asejärjestelmät, kuljetusyhteydet, sillat, ratapihat ja teollisuuskeskukset. Esimerkiksi *Halfmoon* -suunnitelma, joka valmistui 1947—48, lähti siitä, että 20 Neuvostoliiton asutuskeskukseen pudotettaisiin 50 ydinräjähdettä, ja näin halvaannutettaisiin 50 % Neuvostoliiton teollisuudesta.⁴

Varhaisimmista suunnitelmista ehkäpä tunnetuin on vuoden 1949 lopulla hyväksytty *Dropshot*. Peruslähtökohta *Dropshot* -suunnitelmassa oli ”Neuvostoliitolle elintärkeiden sodankäynnin voimavarojen tuhoaminen”. Kohteet oli suunnitelmassa jaettu neljään laajaan kategoriaan: 1) joukkotuhoaseiden kantolaitteet ja tuotantolaitokset, 2) avainasemassa olevat johto- ja hallintokeskukset, 3) tietoliikenneyhteydet, sotilastukikohdat, lentokentät ja satamat, sekä 4) Neuvostoliiton ja sen liittolaisten alueella sijaitsevat tärkeimmät teollisuuslaitokset. Suunnittelun lähtökohdista oletettiin ydinsodan puhkeavan 1. tammikuuta 1957. Tällöin Neuvostoliitolla oletettiin olevan noin 250 ydinräjähdettä, vaikka se ei *Dropshot* -suunnitelmaa laadittaessa ollut räjäyttänyt edes ensimmäistä koeräjäytystään. Amerikkalaisten laskelmien mukaan koko *Dropshot* -suunnitelman toteuttamiseen tarvittaisiin noin

300 ydinräjähdettä ja 20 000 tonnia kemiallisia räjähteitä. Kohteita suunnitelmassa oli mukana noin 200 kappaletta. Tiedustelutietojen puutteellisuus ja aseiden heikko osumatarkkuus aiheuttivat sen , että laskelmissa oletettiin kutakin kohdetta kohti tarvittavan 75—100 räjähdettä.⁵

Koko 1950-luvun ydinaseiden käyttösuunnitelmat säilyivät perusrakenteeltaan samanlaisina. Ydinräjähteiden lukumäärän nopeasti kasvaessa ja tiedustelutietojen laadun parantuessa yhä enemmän ja enemmän maaleja tosin voitiin ottaa mukaan kohdistussuunnitelmiin. Kohteet jaettiin kolmeen laajaan kokonaisuuteen, jotka edelleen jakaantuivat alakategorioihin. Kolme laajaa kokonaisuutta olivat ns. **Romeo** -kohteet (lähinnä liikenneyhteydet), **Bravo** -kohteet (ydinaseet ja niiden kantolaitteet) ja **Delta**-kohteet (sotilasteolliset kohteet). Suunnittelussa otettiin entistä enemmän huomioon kohteiden sotilaallinen merkitys, mutta kohdistussuunnitelmat oli laadittu siten, että iskut olivat edelleen massiivisia eikä selvää eroa tehty sotilasteollisten ja väestökeskusten välille — ja usein käytännössähän nämä kaksi olivat yksi ja sama asia.⁶

Strategista suunnittelua oli vuodesta 1945 saakka johtanut ja koordinoitunut puolustusministeriössä Pentagonissa toimiva puolustushaarakomentajien neuvosto (**Office of the Joint Chiefs of Staff, JSC**). 1950-luvun loppua lähestyttäessä oli kuitenkin käynyt selväksi, että ydinaseiden käyttösuunnitelmien kehittämiseksi oli luotava uusi organisaatorakenne ja suunnittelujärjestelmä. Tämä johtui ensinnäkin nopeasti lisääntyvästä työmäärästä, jonka ydinaseiden lukumäärän lisääntyminen oli tuonut tullessaan. Osaksi se johtui myös siitä, että selvän koordinaation puuttuessa paljon aikaa ja vaivaa oli uhrattu päällekkäiseen suunnitteluun. Sotanäyttämöiden esikunnat ja erillisten johtoportaiden esikunnat tekivät usein samaa työtä. Esimerkiksi 1950-luvun lopulla Kauko-idän sotinäyttämöllä 115 lentokenttää ja 40 teollisuuslaitosta oli kahden erillisen komentajan kohdistuslistalla, ja 37 lentokenttää ja 7 teollisuuslaitosta kolmen komentajan listoilla. Euroopan sotinäyttämöllä taas 121 lentokenttää oli kahden ja 31 lentokenttää kolmen eri komentajan kohdistuslistoilla.⁷ Samaan aikaan havahduttiin tajuamaan, että kehiteltävinä olevat uudet asejärjestelmät, mannertenväliset ballistiset ohjukset, tulisivat tuomaan mukanaan visaisia koordinaatioongelmia. Esimerkiksi kohteiden priorisointikysymykset, iskujen ajoitus ja vastuukysymys olivat ongelmia, jotka vaatisivat tehokasta koordinaatiota.

Puolustusministeri Thomas Gates määräsi 16. elokuuta 1960 perustettavaksi strategisten ydinaseiden käytön suunnittelua koordinoivaksi elimeksi puolustushaarojen välille yhteisen strategisen kohdesuunnitteluesikunnan (**Joint Strategic Targeting Planning Staff, JSTPS**). Se sijoitettiin ilmavoimien strategisen johto-esikunnan (**Strategic Air Command, SAC**) yhteyteen Omahassa Nebraskan osavaltiossa. JSTPS:n johtoon asetettiin strategisten ilmavoimien komentaja (**Commander-in-Chief, Strategic Air Command, CINCSAC**). Jotta kaikki puolustushaarat saisivat äänensä tasapainoisesti kuuluviin, toimii kohdesuunnitteluesikunnan varapäällikkönä amiraalin arvoinen merivoimien upseeri. Päällikön ja varapäällikön apulaisina toimivat lisäksi edustajat kaikista puolustushaaroista: merivoimista, ilmavoimista, maavoimista ja merijalkaväestä. Näiden lisäksi edustus on paikalla kaikista niistä yhteisistä tai erillisistä johtoportaista, joiden aseistukseen kuuluu ydinaseita. Vuodesta 1963 lähtien on JSTPS:n työhön NATO:n ja Yhdysvaltain ydinaseiden käyttöä koskevissa koordinaatiokysymyksissä osallistunut NATO:n eurooppalaisten jäsenmaiden edustajia.⁸

JSTPS on vastuussa työstään suoraan puolustushaarakomentajien neuvostolle (LIITE 1). JSTPS-esikunnalla on kaksi päätehtävää, ja se on näitä tehtäviä varten jaettu kahteen osastoon. Ensimmäinen tehtävistä on kansallisen ydinaseiden kohdelistan ylläpitäminen. Kohdelista (**National Strategic Target List, NSTL**) sisältää kaikki tarvittavat yksityiskohdat kaikista niistä kohteista, jotka mahdollisesti tulisivat jossakin olosuhteissa olemaan ydinaseiden kohteita. Tiedot kohdelistaa varten saadaan kaikista mahdollisista tiedustelulähteistä, mutta suurin osa niistä on kuitenkin peräisin satelliittikuvauksen tai elektronisen tiedustelun kautta. Tällä hetkellä voimassa oleva kohdelista sisältää noin 50 000 erilaista kohdetta.⁹ Kohdelistan maalit jaotellaan ydinasejärjestelmiin ja niiden apujärjestelmiin, muihin sotilaskohteisiin, sotilaspoliittisen johdon kohteisiin sekä sotilasteollisiin kohteisiin. Kohdelistaa pidetään kaiken aikaa ajan tasalla.

Toinen JSTPS:n päätehtävistä on valmistella ja pitää yllä strategista kohdistus-suunnitelmaa (**Single Integrated Operational Plan, SIOP**).¹⁰ SIOP-suunnitelma on asiakirja ja toimintaohje, jossa kaikille Yhdysvaltain ydinasejärjestelmille osoitetaan ensisijaiset kohteet ja niiden vaihtoehdot. SIOP:in valmisteluvaiheessa joudutaan JSTPS-esikunnassa pohtimaan sellaisia kysymyksiä kuin mitkä olisivat tietyn tyyppisten kohteiden tuhoamiseen parhaiten soveltuvat asejärjestelmät, mitä reittejä myöten strategiset pommikoneet tai risteilyohjukset parhaiten ja turvallisimmin pääsisivät kohteisiinsa, mitkä ovat kohteiden taistelukestävyysarvot, kuinka nopeasti ja mitä reittejä myöten liikkuvat kohteet voisivat siirtyä pois normaaleilta sijoitusalueiltaan, ja monia muita vastaavanlaisia kysymyksiä. Viimeisimpänä vaan ei suinkaan vähäisimpänä kysymyksenä tulee ratkaistavaksi ongelma, miten hyökkäykseen käytetyt ydinräjähteet tulisi ajoittaa saapumaan kohteisiinsa niin, että esimerkiksi strategiset pommikoneet eivät reiteillään joutuisi omien ballististen ohjusten taisteluvaikutusten ulottuville.

SIOP-suunnitelman laatimiseen antavat oman panoksensa myös kansallinen turvallisuusneuvosto (**National Security Council, NSC**), puolustusministeriö (**Office of the Secretary of Defense, OSD**) ja puolustushaarakomentajien neuvosto. Kun JSTPS vuonna 1960 perustettiin, työtä oli 270 henkilölle. Tällä hetkellä sen palkkalistoilla on yli 1 000 henkeä.

Ensimmäinen SIOP-suunnitelma — koodinimeltään SIOP-62 — valmistui joulukuussa 1960 ja astui voimaan varainhoitovuoden 1962 alussa 1. 7. 1961.¹¹ Se sisälsi kaiken kaikkiaan 2 600 erilaista kohdetta, joista valtaosa oli sotilaallisia kohteita: vain 151 kohdetta luokiteltiin väestö- tai teollisuuskohteiksi.¹² Ydinräjähteitä Yhdysvalloilla oli juuri valmistuneen strategisen suunnitelman toteuttamiseen 3 200 kappaletta. Suurin osa räjähteistä oli sijoitettu B-47 ja B-52 pommikoneisiin, joista ainoastaan kolmannes oli jokahetkisessä hälytysvalmiudessa. Koko aseistuksesta vain 44 kantolaitetta oli mannertenvälistä strategista ohjusta: maalle oli sijoitettu 12 Atlas D -tyyppistä ohjusta ja merellä oli kaksi Polaris-luokan ohjusvenettä, kussakin 16 ohjusta.¹³

SIOP-62 käsitti viisi laajaa toteutussuunnitelmaa, jotka puolestaan jakaantuivat suppeampiin kokonaisuuksiin.¹⁴ Ensimmäinen toteutusvaihtoehto sisälsi Neuvostoliiton strategiset ydiniskuvoimat, ja siihen kuuluvat kohteet olivat maalle sijoitettuja ohjussiiiloja, strategisten pommikoneiden käyttämiä lentokenttiä ja sukellusvenesatamia. Toiseen vaihtoehtoon kuuluvat kohteet olivat puhtaita sotilaskohteita, jotka sijaittivat kaukana asutuskeskuksien ulkopuolella. Tällaisia kohteita olisivat olleet

mm. varuskunta-alueet, sotilaalliseen tuotantoon erikoistuneet, asutuskeskusten ulkopuolella sijaitsevat tehdaslaitokset ja Yhdysvaltain pommikoneiden suunnitelluilla reiteillä sijaitsevat ilmatorjuntayksiköt. Kolmantena kohdevaihtoehtona SIOP-62 käsitti Neuvostoliiton sotilaskohteet ja sotilastuotantolaitokset, jotka sijaitsivat väestötaajamien liepeillä. Neljäs laaja vaihtoehto taas sisälsi Neuvostoliiton johtamis-, valvonta- ja viestijärjestelmiin liittyvät kohteet. Viides kohderyhmä taas kulki nimellä ”hillitsemätön suurhyökkäys” (all-out spasm attack), mikä käytännössä tarkoitti hyökkäystä kaikkiin mahdollisiin kohteisiin mukaan lukien selvät väestökohteet. Toteutusvaihtoehdoista ensimmäinen ja toinen, toisin sanoen hyökkäykset strategisista asejärjestelmiä ja kaupunkien ulkopuolella sijaitsevia sotilaallisia kohteita vastaan voitiin myös haluttaessa suorittaa yllätyshyökkäyksinä ”mikäli on kiistatta olemassa vaara Yhdysvaltain tai sen liittolaisten joutumisesta neuvostoliittolais-kiinalaisen hyökkäyksen kohteeksi”.¹⁵ SIOP-62:n suunnittelijat arvioivat, että toisen toteutusvaihtoehdon toteuttaminen olisi vähentänyt Varsovan liiton maavoimien iskuvoiman 17 divisioonaan (jäljelle olisivat jääneet 7 neuvostoliittolaista ja 10 Varsovan liiton divisioonaa) ja käytännössä tuhonnut Varsovan liiton ilmavoimat käyttökelvottomiksi.¹⁶ On lisäksi huomionarvoista, että vaikka edellä kuvailtu viisi laajaa strategista toteutusvaihtoehtoa oli suunniteltu massiivisiksi hyökkäyksiksi satoja kohteita vastaan, käytännössä oli mahdollista toteuttaa myös pienempiä hyökkäyksiä rajoitettua maalista vastaan. Yhdysvaltain presidentti voi halutessaan erottaa kohdekokonaisuudesta joko lukumääräisesti tai laadullisesti suppeita osia ja kohdistaa hyökkäykset niitä vastaan. Tosin on myös todettava, että 1960-luvun alkupuolen teknisillä välineillä pienten kohdekokonaisuuksien valitseminen erilleen koko maalistosta oli verrattain vaikeata ja aikaavievää.¹⁷

SIOP-62:n konkreettisten yksityiskohtien ratkaiseminen pohjautui puolustusministeriön antamiin suunnitteluohjeisiin, jotka sisälsivät dokumentin nimeltä **Policy Guidance on Plans for Central War**, suursodan suunnittelusuuntaviivat.¹⁸ 1950-luvulla voimassa olleisiin strategisista ydinaseita koskeviin suunnitelmiin verrattuna SIOP-62 sisälsi useita merkittäviä periaatteellisia muutoksia. Ensi kertaa Yhdysvaltain ydinaseiden käyttösuunnitelmissa esimerkiksi Kiina ja Neuvostoliiton itäeurooppalaiset liittolaiset erotettiin itse Neuvostoliitosta. Hyökkäys Neuvostoliitossa sijaitseviin kohteisiin ei siis enää automaattisesti laukaissut hyökkäyksiä kiinalaisia ja Varsovan liiton kohteita vastaan. Niinikään ensimmäistä kertaa erotettiin Neuvostoliiton strategiset ydiniskuvoimat ja maan väestökeskukset kohdistusmielessä toisistaan. Uutta oli myös se, että nyt selvästi kaikissa vaihtoehdoissa jätettiin jäljelle strategiset reservit eikä ydinasejärjestelmiä suunniteltu käytettäväksi koko laajassa mitassaan — kuten oli ajateltu tehtävän 1950-luvulla massiivisen kostoiskun doktriinin ollessa voimassa. Näin voitiin varmistua siitä, että jopa ydinsodan kestäessä olisi mahdollista pyrkiä säilyttämään tilanteen hallinta omissa käsissä. Varsin tärkeä uusi näkökohta oli myös se, että omien johtamis-, valvonta-, ja viestijärjestelmien haavoittuvuus koettiin nyt ongelmaksi ja todettiin olevan tarvetta ryhtyä toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi. Vielä eräs seikka on syytä tuoda esille: suunnitelmissa pyrittiin välttämään Neuvostoliiton johtamis-, valvonta- ja viestivälineiden tuhoamista ainakin konfliktin alkuvaiheessa, jotta yhteydenpito vastustajaan saataisiin säilymään myös sodan aikana. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että SIOP-62 sisälsi kaikki ne elementit, jotka nousivat esille debatissa, joka 1970-luvun puolivälissä syntyi Yhdysvaltain ydinstrategian perusteista.¹⁹

II 1960—1985: SIOP-62:sta SIOP-6:een

SIOP-62 -suunnitelman avainkäsitteitä tulivat siis olemaan joustavuus, sodan kulun hallinta ja valikoivuus kohteiden suhteen. Mikään näistä käsitteistä ei kuitenkaan olisi ollut konkreettisesti toteutettavissa, ellei eräitä teknisiä ratkaisuja olisi 1960-luvun alussa ollut käytettävissä. Tärkeimpiä tällaisia ratkaisuja oli tiedustelukuvaussatelliittien kehittäminen vuosina 1961—62. Yhdysvalloilla oli käynnissä kaksi kuvaussatelliittiohjelmaa. Toinen niistä oli ilmavoimien SAMOS-satelliittiohjelma (**Satellite and Missile Observation System**), jonka ensimmäinen satelliitti laukaistiin onnistuneesti radalleen tammikuussa 1961. SAMOS-satelliiteista kuvat välitettiin radiosignaaleina eri puolella maailmaa sijaitseville maa-aseille. Toinen, keskustiedustelupalvelu CIA:n johtama satelliittiohjelma tarjosi kuitenkin SAMOS-ohjelman kuvia parempilaatuisia kuvia, koska satelliittien lentoradat olivat matalampia. Satelliittikuvat välitettiin satelliiteista pieninä kapseleina. Yhdessä nämä kaksi satelliittiohjelmaa tuottivat syyskuuhun 1961 mennessä täydellisen peitteen kaikista Neuvostoliiton strategisesti kiinnostavista alueista. Ilman tarkkaa tietoa Neuvostoliiton pitkän ja keskipitkän matkan ohjusten, lentokenttien, satamien ja sotilaallisten kohteiden täsmällisestä sijainnista ei SIOP-62:n vaatimaa suunnittelua yksinkertaisesti olisi voinut toteuttaa.

SIOP-62:ssa toteutettu kohdistussuunnitelmien muutos alkoi hiljalleen tihkua myös julkisuuteen. Puolustusministeri Robert S. McNamara viittasi siihen ensimmäisen kerran tammikuussa 1962 puolustusministeriön budjetin saatesanoissaan toteamalla, että ”strategisten aseittemme tärkein tehtävä on ehkäistä sodan syttyminen kykenemällä tuhoamaan vastustajan kyvyn käydä ydinsotaa.”²⁰ Vielä pitemmälle hän meni 17. helmikuuta 1962 Chicagossa pitämässään puheessa, jossa hän viittasi Yhdysvaltain strategisen sodankäytikyvyn uuteen joustavuuteen mm. seuraavasti: ”Meidän strategisia asejärjestelmiämme voidaan käyttää useilla eri tavoilla. Voi olla, että meidän on vastattava yhdellä massiivisella iskulla. Tai me saatamme joutua käyttämään vastaiskuvoimaamme vähentääksemme meille itsellemme tai meidän liittolaisillemme syntymässä olevia tuhoja iskemällä vastustajan sotilaallisiin kohteisiin ennen kuin hänellä on aikaa lähettää matkaan toinen iskuaalto. Me saatamme pyrkiä lopettamaan sodan meille suotuisin ehdoin käyttämällä ydinaseitamme neuvotteluvälineinä — uhkaamalla lisähyökkäyksillä, ellei ehtoihimme suostuta. Joka tapauksessa meidän suuret ja suojatut tulivoiman reservimme saavat meidän vastustajamme välttämään iskemistä meidän kaupunkeihimme ja lopettamaan sodan. Uusi politiikkamme antaa meille joustavuutta ja mahdollisuuden valita useiden operatiivisten suunnitelmien välillä.”²¹

Pohja nykyaikaiselle ydinaseiden käytön suunnittelulle oli luotu 1960-luvun alussa. Termit **no-cities doctrine**, **damage limitation** ja **counterforce** alkoivat esiintyä puolustusministeri McNamaran puheenvuoroissa. Julkisessa keskustelussa ydinaseiden käyttökysymykset jäivät kuitenkin taka-alalle, ja molemmin puolin varmistetun tuhon oppi (**mutual assured destruction**) tuli Yhdysvaltain viralliseksi ydinasedoktriiniksi. Työtä JSTPS:ssä ei kuitenkaan keskeytetty: virallisesta doktriinista huolimatta SIOP-suunnitelman kehittäminen ja täydentäminen jatkui läpi 1960-luvun.

Ydinaseiden käyttöperiaatteisiin palattiin 1970-luvun alussa. Sysäyksen julkiselle keskustelulle antoi puolustusministeri James R. Schlesinger, joka 10. tammikuuta 1974 pitämässään lehdistötilaisuudessa ilmoitti Yhdysvaltain olevan tarkistamassa

ydinasedoktriiniaan.²² Hän meni jopa niin pitkälle, että hän luonnehti doktriinin muutoksia ”ehkäpä vuosikymmenen huomattavimmaksi ydinasestrategian muutokseksi”. Schlesingerin mukaan Yhdysvaltain strateginen pelotus oli menettänyt uskottavuuttaan, koska maan ydinasestrategia ja sen toteuttamiseen tarvittavat aseet olivat tulleet liian kiinteästi kytketyiksi molemmin puolin varmistetun tuhon oppiin. Hänen mukaansa Yhdysvaltain presidentin kädet olivat sotilaallisten provokaatioiden sattuessa sidotut, koska presidentille tarjottu valinta oli ainoastaan valinta ”massiivisen strategisen vastaiskun” ja ”antautumisen” välillä. Tällainen tilanne oli puolustusministeri Schlesingerin mukaan estettävissä vain sillä, että Yhdysvaltain korkeimmille päätöksentekijöille tarjottaisiin mahdollisuus käyttää ydinaseita harkitusti, tarkasti, joustavasti ja rajoitetusti, mikäli sellainen käyttö olisi Yhdysvaltain kansallisten etujen mukaista.²³

Koska puolustusministeri Schlesinger otti ydinstrategian muutokset esille julkisuudessa ja oli hyvin voimakkaasti mukana sitä seuranneessa keskustelussa, käytetään 1970-luvun ydinstrategisista muutoksista usein nimikettä ”Schlesingerin oppi”. Muutokset eivät kuitenkaan olleet erityisen uusia ja mullistavia, vaan ne olivat pikemminkin jatkoa SIOP-62:ssa alkaneelle kehitykselle. Jos joku yksittäinen henkilö on nimitettävä muutosten käynnistäjäksi, se ei sittenkään ole puolustusministeri James Schlesinger vaan presidentti Richard Nixonin turvallisuuspoliittinen neuvonantaja, tohtori Henry Kissinger. Päivän presidentti Nixonin virkaanastujaisien jälkeen 21. tammikuuta 1969 Kissinger määräsi kirjoittamallaan muistiolla (**National Security Study Memorandum-3, NSSM-3**) suoritettavaksi sotilaspolitiikan arvioinnin, jonka keskeisenä tehtävänä oli määritellä uudelleen Yhdysvaltain ydinstrategian peruslinjat. Kissinger oli sitä mieltä, että Yhdysvaltain joutuessa mahdollisen rajoitetun hyökkäyksen kohteeksi — olipa kysymyksessä sitten ydinasein tai tavanomaisin asein suoritettu hyökkäys — mahdollisuudet rajoitetuin ydinasevoimin suoritettuihin vastatoimiin oli oltava olemassa.²⁴ Kissingerin kirjoittama muistio, NSSM-3, aloitti siten sen muutossarjan Yhdysvaltain ydinasedoktriinissa, jonka osa Schlesingerin doktriini oli — ja joka itse asiassa jatkuu yhä edelleenkin.

Kissingerin muistion liikkeelle sysäämä prosessi tuotti eräänä tuloksenaan vuoden 1972 kesällä huipputason työryhmän, jonka puheenjohtajaksi Nixon nimitti Henry Kissingerin. Työryhmän tehtäväksi tuli strategisen ydinsodan vaatimien toimintavaihtoehtojen, ”optioiden”, suunnittelu. Sen tuli kiinnittää erityistä huomiota optioihin, joissa rajoitettuja ydiniskuja käytettäisiin selvästi sotilaallisten maalien tuhoamiseen. Korkean tason työryhmän lisäksi nimitettiin asiantuntijatyöryhmä, jossa oli jäseniä puolustusministeriöstä, ulkoasiainministeriöstä, kansallisesta turvallisuusneuvostosta ja keskustiedustelupalvelusta.²⁵ Näiden työryhmien työn tuloksena syntyi syksyllä 1973 raportti, **National Security Study Memorandum-169 (NSSM-169)**, jossa mm. suositeltiin, että Yhdysvallat muuttaisi strategisia ydinasesuunnitelmiaan siten, että ne sisältäisivät ”laajemman valikoidun ydinaseiden käyttömahdollisuuksia”, mukaan lukien ”rajoitettuja ja valikoituja iskuja Neuvostoliiton alueella sijaitsevia sotilaskohteita vastaan.”²⁶ Raportin suositukset johtivat nopeasti käytännön tuloksiin presidentti Nixonin allekirjoitettua 17. tammikuuta 1974 päätöksen (**National Security Decision Memorandum-242, NSDM-242**), joka valtuutti puolustusministeri Schlesingerin ryhtymään pikaisesti toimenpiteisiin olemassa olevien strategisten toimintasuunnitelmien muuttamiseksi.

Julkinen keskustelu strategisten toimintasuunnitelmien muutoksista keskittyi enimmäkseen pohdintaan siitä, missä määrin sotilaallisten kohteiden tulisi olla

mukana Yhdysvaltain kohdistussuunnitelmissa. Schlesingerin oppiin kriittisesti suhtautuvat olivat sitä mieltä, että sotilaskohteiden suuntaan painottuva strateginen oppi olisi provokatorinen, koska se vahvistasi ydinaseiden asemaa sodankäynnin välineenä.

NSDM-242 -päätöksen perusteluissa todettiin kuitenkin selvästi, että ”oheinen päätös ei merkitse uutta perustavaa laatua olevaa muutosta Yhdysvaltain ydinasestrategiassa, vaan se on pikemminkin olemassa olevan strategian edelleen kehittelyä. Päätös heijastelee sekä olemassa olevia poliittisia että sotilaallisia tosiasioita ja tarvetta kehittää joustavampia ydinaseiden käyttömahdollisuuksia.” Saatavilla olevat tosiasiat tukevatkin tätä näkemystä. Jo SIOP-62:ssa sotilaallisilla kohteilla oli ollut keskeinen asema, eikä sitä ollut edes horjuttanut 1960-luvun alkuvuosista lähtien omaksuttu molemmin puolin varmistetun tuhon oppi. Sotilaskohteiden mukanaolo kohdistussuunnitelmissa ei siten ollut NSDM-242 -päätöksen keskeinen uusi elementti. Sitä vastoin sellaisia olivat päätöksen kaksi muuta tärkeää elementtiä: yhtäältä ajatus eskalaation hallinnasta ja toisaalta pyrkimys tietynlaisten kohteiden rajaamiseen ydinaseiden ulkopuolelle niin pitkään kuin niiden säästäminen on tarkoituksenmukaista.

”Eskalaation hallinnalla” NSDM-242:ssa tarkoitettiin sitä, että sekä ydinaseet että niiden käyttöä koskevat suunnitelmat on luotava niin joustaviksi, että korkeimman valtionjohdon on tarvittaessa mahdollista käyttää rajoitettuja ydinaseita harkintansa mukaan jopa strategisen iskujenvaihdon kestäessä. Päätös edellytti, että Yhdysvaltojen pitää kyetä ”hallitsemaan hyökkäysten suorittamisen ajoitus ja tempo, jotta Yhdysvaltain ja sen liittolaisten kannalta paras mahdollinen lopputulos voitaisiin saavuttaa.” Tätä silmällä pitäen NSDM-242 toi ensimmäistä kertaa esille käsitteen ”withold” eli kohde, joka tarkoituksenmukaisuussyistä haluttiin aluksi säästää hävitykseltä. Eräät kohteet, kuten esimerkiksi puhtaat väestökohteet, jäivät nyt sellaisinaan kokonaan pois kohdeluettelosta. Jotkut toiset kohteet, mm. Neuvostoliiton puoluepoliittinen johto, taas säästyisivät ehdollisesti, ja niiden säästämistä suunniteltiin käytettäväksi sodan kestäessä neuvottelutarkoituksiin.²⁷ Se mitkä kohteet palvelisivat tällaisia päämääriä eriteltiin ja yksilöitiin SIOP-toimintasuunnitelman huippusalaisissa ohjeissa.

NSDM-242:ssa kiinnitettiin huomiota lisäksi erääseen kohderyhmään, joka aiemmin ei ollut sellaisenaan kuulunut SIOP-suunnitelmaan. Siinä määrättiin, että vastedes kohdistussuunnitelmissa tuli kiinnittää huomiota sellaisiin kohteisiin, jotka ovat Neuvostoliiton kannalta keskeisiä sodan jälkeisessä tilanteessa: ”Strategisen toimintasuunnitelman tavoitteena tulee olla kohdistaa iskut sellaisiin poliittisiin, kansantaloudellisiin ja sotilaallisiin kohteisiin, jotka ovat välttämättömiä vastustajan sodan jälkeiselle nousulle uudelleen sotilaalliseksi, poliittiseksi ja taloudelliseksi mahtitehtijäksi.”²⁸

Vuosien 1972-73 aikana valmistuneet NSSM-169 ja NSDM-242 olivat siis ne kaksi asiakirjaa, jotka muodostivat perustan puolustusministeri Schlesingerin alkuvuodesta 1974 julkisuuteen tuomille doktriininmuutoksille. Ne olivat myös ne asiakirjat, jotka loivat puitteet uudelle strategiselle operaatiosuunnitelmalle. NSDM-242:ssa puolustusministeriö nimittäin valtuutettiin valmistelemaan uudet yleisohjeet strategisten ydinaseiden käyttösuunnitelman laatimiseksi. Nämä yleisohjeet, jotka kulkevat nimellä **Nuclear Weapons Employment Policy (NUWEP-1)** puolustusministeri Schlesinger allekirjoitti 4. huhtikuuta 1974.²⁹ NUWEP-1 laadittiin tiiviissä yhteistyössä puolustusministeriön, puolustushaarakomentajien neuvoston ja strate-

gisten joukkojen esikunnan välillä, ja siinä määriteltiin niin strategisen ydinasesuunnittelun lähtökohdat, erilaiset hyökkäysvaihtoehdot, aseiden kohdistuksen painopisteet kuin kunkin kohdekategorian kohdalla edellytetty tuhoamistaso. NUWEP-1:N pohjalta Omahassa, Nebraskassa sijaitseva puolustushaarojen yhteinen strateginen suunnitteluesikunta (JSTPS) saattoi ruveta muuttamaan vanhoja ydinaseiden käyttösuunnitelmia uusia ohjeita vastaaviksi. Näin syntynyt uusi strateginen ydinaseiden käyttösuunnitelma, koodinimeltään SIOP-5, hyväksyttiin joulukuussa 1975 ja astui virallisesti voimaan 1. tammikuuta 1976.³⁰

Vuoden 1976 presidentinvaaleista uhkasi tulla strategisen ydinasesuunnittelun kannalta tärkeä murroskohta. Presidenttiehdokas Jimmy Carterin vaalikampanja antoi nimittäin aihetta olettaa, että kahden edellisen republikaanisen presidentin Richard Nixonin ja Gerald Fordin toimesta suoritettut ydinasedoktriinin muutokset joutuisivat vakavasti uudelleen harkittaviksi, mikäli Jimmy Carter valittaisiin presidentiksi. Vaalikampanjansa aikana Carter asettui muun muassa vastustamaan ydinaseita periaattellisista moraalisyistä ja ehdotti, että molempien johtavien suurvaltojen tulisi radikaalisti vähentää ydinaseistustaan. Lisäksi hän tuomitsi jyrkästi ajatuksen ydinaseiden rajoitetusta käytöstä sekä esitti käsityksensä, että väestökeskuksiin suunnattu pääasiassa ydinsukellusveneiden varaan rakentuva ”minimipelote” riittäisi vallan hyvin ydinpelotuksen ylläpitämiseen.³¹

Presidentinvaalien jälkeen, juuri ennen virkaanastumistaan hän asetti jopa erityistyöryhmän selvittämään mahdollisuutta, että Yhdysvaltain strateginen ydinaseistus koostuisi ainoastaan 200—250 ydinaseiden kantolaitteesta.³² Työryhmän laatiman raportin tulokset, sen enempää kuin Carterin vaalikampanjan aikaiset kannanilmaisutkaan, eivät kuitenkaan johtaneet Yhdysvaltain ydinasedoktriinin merkittäviin muutoksiin. NSDM-242:ssa hahmotellut ydinasedoktriinin periaatteet päinvastoin säilytettiin Jimmy Carterin presidenttikaudella joko sellaisenaan tai niitä jopa kehitettiin edelleen antamaan Yhdysvaltain ydinasestrategialle entistä enemmän joustavuutta ja erilaisia kohdevalintoja.

Ydinasedoktriinin kehityksen kannalta keskeiset presidentti Carterin hallintokaudella laaditut asiakirjat ovat **Presidential Review Memorandum-10 (PRM-10)**, joka valmistui vuoden 1977 kesäkuussa; **Presidential Decision-18 (PD-18)**, jonka presidentti Carter allekirjoitti saman vuoden elokuussa; **Presidential Decision-53 (PD-53)**, jonka presidentti Carter hyväksyi marraskuussa 1979; **Presidential Decision-58 (PD-58)**, joka sai allekirjoituksensa kesäkuussa 1980; ja lopulta presidentti Carterin 25. heinäkuuta 1980 allekirjoittama **Presidential Decision-59 (PD-59)**, joka tyypilliseen amerikkalaiseen tapaan tuli hallinnon sisäpiireistä lähteneen vuodon kautta julkisuuteen vuoden 1980 elokuussa.³³

Näistä asiakirjoista ensimmäinen oli professori Samuel P. Huntingtonin johtaman työryhmän laatima muistio, jossa tarkasteltiin laajasti Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain välistä supervaltasuhdetta, vallitsevaa sotilaallista tasapainoa ja erilaisten ydinstrategioiden vaikutuksia. Muistiossa todettiin muun muassa, että laajamittaisessa ydinsodassa molemmat osapuolet kärsisivät mittaamattomia tuhoja: Yhdysvaltain menetykset olisivat 140 miljoonaa kuolonuhria ja Neuvostoliitto menettäisi 113 miljoonaa henkeä. Noin 75 % molempien maiden teollisesta kapasiteetista tuhoutuisi. Muistion mukaan sellaisessa konfliktissa ”ei kumpaakaan osapuolta voisi kuvata sanalla voittaja”.³⁴ Muistiossa päädyttiin myös siihen lopputulokseen, että Yhdysvaltain keskeisimmät strategiset ydinasejärjestelmät — maalle sijoitetut mannerten väliset ohjukset, ohjussukellusveneet ja strategiset

pommikoneet — olivat verrattain hyvässä suojassa yllättävältä ensi-iskulta. Muistion mukaan Yhdysvalloille jäisi esimerkiksi lentokentille suoritettavan yllättävän iskun jälkeenkin enemmän strategisia pommikoneita kuin Neuvostoliitolla on pommikoneita rauhan aikana.³⁵

PD-18 (U.S. National Strategy) taas oli presidentti Carterin PRM-10:n pohjalta puolustusministeriölle toimittama toimeksianto ydinasedoktriinin eri näkökohtien selvittämiseksi. PD-18 vahvisti ne periaatteet, jotka ilmenivät NSDM-242- ja NUWEP-I-dokumenteissa Yhdysvaltain ydinasestrategian pohjaksi. Kuusi osa-alueita, jotka PD-18 mukaan tuli ottaa erityisesti tarkasteltaviksi olivat: 1) strategisen ”triadin” ylläpitäminen myös tulevaisuudessa, 2) strategisten ydinvoimien keskinäisen painoarvon mahdolliset muutokset, 3) ydinaseiden kohdistusperiaatteet, 4) sotilaallisten kohteiden tuhoamiseen vaadittavien asejärjestelmien kehittämistarve, 5) väestönsuojelun kehittäminen ja 6) Yhdysvaltain ja sen liittolaisten ydinstrategiset suhteet.³⁶ Lisäksi PD-18:ssa edellytettiin, että Yhdysvallat kiinnittää entistä enemmän huomiota strategisen ydinasereservin luomiseen sellaista tilannetta silmällä pitäen, että ydinsota jatkuisi suhteellisen pitkään.³⁷

Carterin hallintokaudella kiinnitettiin suurta huomiota erilaisten ydinstrategisten vaihtoehtojen johtamis-, valvonta- ja viestijärjestelmille asetamiin vaatimuksiin. Molemmat ”presidentin ohjeet” PD-53 ja PD-58 alleviivasivat sitä, että olemassa olevat järjestelmät eivät vastanneet muotoutumassa olevan kohdistuspolitiikan vaatimuksia. Kummassakin painotettiin huomattavan taloudellisen panostuksen tarvetta asiantilan korjaamiseksi: siviili- ja sotilashenkilöstön nopea evakuoiminen Washingtonista kriisitilanteessa olisi ensiarvoisen tärkeää, uusia linnoitettuja suojia tulisi rakentaa avainasemassa olevalle henkilöstölle sekä luotettavien ja häirintää kestävien viestijärjestelmien luominen ja varhaisvaroitusjärjestelmien parantaminen tulisi asettaa kiireysjärjestyksessä etusijalle.³⁸

PD-59 herätti runsaasti huomiota noustessaan julkisen keskustelun kohteeksi elokuussa 1980. Jälleen kerran kohuttiin ”uudesta” doktriinista, joka täydelleen mullistaisi olemassa olevan ydinasestrategian perusteet. Tosiasiassa perussisällöltään PD-59 rakentuu vankasti vanhalle pohjalle: asiakirjassa kerrataan ne periaatteet, jotka jo pitkään olivat hallinneet ja ohjanneet Yhdysvaltain ydinstrategista suunnittelua.

Joitakin uusia doktriinin kannalta mielenkiintoisia piirteitä PD-59 toki sisälsi. Nyt esimerkiksi ensimmäistä kertaa kiinnitettiin vakavaa huomiota pitkään jatkuvan ydinsodan (*prolonged nuclear war*) mahdollisuuteen ja sen asetekniikalle asetamiin vaatimuksiin. Jo edellä todettiin, että aikaisemmissa presidentin ohjeissa (PD-53 ja PD-58) oli alettu kiinnittää huomiota johtamis-, valvonta- ja viestijärjestelmien kehittämistarpeisiin. Juuri nämä tarpeet olivat keskeisesti esillä myös PD-59 -asiakirjassa. Siinä todettiin suoraan ja kiertelemättä, että olemassa olevien johtamis-, valvonta- ja viestijärjestelmien avulla pitkään jatkuvaa ydinsotaa ei yksinkertaisesti voitaisi käydä, ja että ”vaadittavat parannukset tulisi tehdä johtamis-, valvonta-, viesti- ja tiedustelujärjestelmien joustavuutta, toimintavarmuutta ja taistelukestävyttä lisäämällä”.³⁹

Toinen PD-59:ssä korostuneesti esiin tullut piirre oli se, että siinä pyrittiin painottamaan ydinasein käytävien taistelujen reaaliaikaista johtamista. Huomiota kiinnitettiin erityisesti siihen, että keskeisiä kohteita tulisi voida havaita, seurata ja maalittaa jopa käynnissä olevien taistelujen aikana. Jotkut kohteista ovat tietysti luonteeltaan staattisia (suurin osa maalta laukaistavista mannerten välisistä

ohjuksista, lentokentät, satamat, sotilasteolliset kohteet jne.), mutta useat kohteet ovat joko liikkuvia tai ainakin liikuteltavia (liikkuvat asejärjestelmät, monet tutkat, joukot, poliittinen johto jne.). PD-59:ssä asetettiinkin vaatimus kehittää uusia ja entistä parempia tiedustelusatelliitteja ja elektronisen tiedustelun laitteita, jotta liikkuvia kohteita voitaisiin seurata reaaliajassa ja tarvittaessa nopeasti kohdistaa niihin strategisia ydiniskuja.⁴⁰

PD-59:n kolmas merkittävä piirre oli se, että kohdistamisen painotusta siirrettiin jälleerakentamiseen tarvittavien sotilasteollisten kohteiden maalittamisesta suoranaisesti sodankäyntiin vaikuttavien kohteiden suuntaan. NUWEP-1:ssä oli esitetty tavoite, että 70 % sodan jälkeiseen jälleerakentamiseen tarvittavasta teollisuuskapasiteetista olisi kyettävä tuhoamaan. Puolustusministeri Harold Brownin lokakuussa 1980 antamien uusittujen ohjeiden mukaan (Nuclear Weapons Employment Policy-2, NUWEP-2) kohdistamisessa päähuomio tuli kiinnittää Neuvostoliiton sotilaallisiin kohteisiin, sen sotilas- ja siviilijohtoon sekä sodankäynnin kannalta keskeisiin teollisuuskohteisiin ja vasta toissijaisesti jälleerakentamisen kannalta tärkeisiin tuotantolaitoksiin.⁴¹

Päähuomion keskittäminen sotilaallisiin kohteisiin katsottiin PD-59 -asiakirjan laatijoiden mukaan vahvistavan ydinpelotuksen uskottavuutta. Selkeimmin tämä ajatus on ehkä kiteytetty puolustusministeri Harold Brownin vuonna 1980 laatimassa puolustusraportissa: ”Olemme tulleet siihen tulokseen, että mikäli ydinpelotuksen halutaan toimivan tehokkaasti, pitää Yhdysvaltain osoittaa kykenevänsä vastaamaan Neuvostoliiton ydinasein suorittamaan hyökkäykseen sillä tavalla ja sillä tasolla, millä itse hyökkäyskin on tapahtunut. Näin ollen meidän on suunnittelussamme otettava huomioon muitakin mahdollisuuksia kuin pelkästään laajamittainen vastahyökkäys Neuvostoliiton teollisuuslaitoksiin ja asutuskeskuksiin. Meidän tulee kyetä ehkäisemään Neuvostoliiton rajoitetut ydinaseoperaatiot saamalla se vakuuttuneeksi siitä, että meidän ainoita vaihtoehtojamme eivät suinkaan ole joko olla ryhtymättä minkäänlaisiin sotilaallisiin toimenpiteisiin tai toisaalta hävittää Neuvostoliitto perinpohjaisesti. Meidän on voitava tarvittaessa käyttää strategisia ydinvoimiamme valikoidusti ja harkitusti laajaa sotilaallista, teollista ja poliittisyhteiskunnallista kohdevalikoimaa vastaan ja samaan aikaan pitää tuhoisaa toiseen iskuun kykenevät ydinvoimat reservissä”.⁴²

Kuten niin monessa muussakin asiassa, myös ydinaseiden käytön suunnittelussa kukin Yhdysvaltain hallinto pyrkii aloittamaan uuden aikakauden. Näin kävi myös presidentti Ronald Reaganin ensimmäisen virkakauden alkuvuosina. Ja kuten niin usein käy, päätyi Reaganinkin hallinto hyväksymään vanhat peruslinjat ja tekemään niihin vain joitakin hyvin vähäisiä muutoksia.

Presidentti Reagan määräsi ydinasesuunnitelmien tarkistuksen aloitettavaksi keväällä 1981 pitkän tähtäyksen puolustuspolitiikasta vastaavan apulaispuolustusministeri Fred C. Iklén johdolla. Kesän mittaan syntyi asiakirja **Nuclear Weapons Employment and Acquisition Master Plan**, jossa pyrittiin saattamaan strategisten ydinaseiden kehittämissuunnitelmat ja ydinaseiden käyttösuunnitelmat ensimmäistä kertaa yhden ja saman suunnitteluyksikön, apulaispuolustusministerin alaisuudessa toimivan pitkän tähtäyksen puolustussuunnittelusta vastaavan toimiston alaisuuteen.⁴³ Lokakuussa 1981 annettiin presidentin ohje **National Security Decision Directive-13 (NSDD-13)** suunnittelun pohjaksi, ja heinäkuussa 1982 puolustusministeri Caspar Weinberger antoi presidentin ohjeen pohjalta — NSSD-13 oli itse asiassa Carterin antaman PD-59:n seuraaja — uudet suuntaviivat konkreettisten ydinaseiden

käyttösuunnitelmien laatimiseksi. Uudet suuntaviivat -asiakirja sai nimekseen NUWEP-82.⁴⁴ Sen pohjalta voitiin alkaa uuden SIOP-suunnitelman laatiminen. Uusi SIOP, SIOP-6, valmistui kesällä 1983 ja astui voimaan 1. lokakuta 1983 (liite 2).

SIOP-6:n keskeisenä päämääränä oli pyrkiä luomaan edellytykset siihen, että Yhdysvallat kykenisi selviämään kaiken tasoista ydinasekriiseistä, jopa pitkään jatkuvasta ydinsodasta. Reaganin hallinnon aikana on painotettu ydinasesuunnitelmien joustavuutta ja monipuolisuutta sekä itse ydinaseistuksen ja siihen kiinteästi liittyvien johtamis-, valvonta, viesti- ja tiedustelujärjestelmien (**Command, Control, Communications and Intelligence, C³I**) mahdollisimman monenlaisia vaihtoehtoja, joustavia käyttömahdollisuuksia ja suurta taistelukestävyyttä. Painotukset ovat itse asiassa olleet juuri niitä samoja, jotka tulivat yleiseen tietouteen ”Schlesingerin opin” myötä 1970-luvun puolivälissä.⁴⁵

III SIOP-suunnitelman painopistealueet

Yhdysvaltain strategisen ydinatedoktriinin kohdalla 1970-luvulla tapahtunut kehitys merkitsi epäilemättä pitkän aikavälin valintoja. Strategisen doktriinin suuntautuminen vaikutti voimakkaasti niin strategisen suunnittelutyön painopistealueiden muodostumiseen kuin asekehittelyn suuntautumiseen. Vaikutuksen suunta oli myös vastakkainen: asetekniselliset mahdollisuudet loivat mahdollisuuksia strategisen suunnittelutyön suorittamiselle ja strategisen ydinatedoktriinin muutoksille.

Strategisia kohteita koskeva informaatio on Yhdysvalloissa keskitetty yhteen koko kohteiston kattavaan yleissuunnitelmaan, SIOP-suunnitelmaan. Se sisältää kaikki tarvittavat tiedot pääasiassa Neuvostoliitossa ja Varsovan liiton alueella sijaitsevista kohteista ja niiden erityispiirteistä sekä Yhdysvaltain näihin kohteisiin suuntaamista ydinasejärjestelmistä, niiden tarjoamista kohdistusvaihtoehdoista ja niiden teknisistä suoritusarvoista. SIOP-suunnitelmaan on lisäksi integroitu NATO:n Euroopassa olevien joukkojen pääesikunnan valmistelema taktisten ydinaseiden kohdistussuunnitelma **Nuclear Operations Plan (NOP)**, joka voidaan tarvittaessa toteuttaa joko itsenäisesti tai yhdessä SIOP-suunnitelman kanssa.⁴⁶

Silmiinpistävimpiä piirteitä SIOP-suunnitelman kehityksessä kuluneen vuosikymmenen aikana on ollut suunnitelmaan sisältyvien kohteiden voimakas lisääntyminen. Vuonna 1960, ensimmäisen SIOP-suunnitelman astuessa virallisesti voimaan, oli suunnitteluesikunnan JSTPS:n tiedostossa kaiken kaikkiaan 4 100 erillistä kohdetta, joista 2 600 valittiin varsinaiselle kohdelistalle.⁴⁷ Kun SIOP-5 -suunnitelman laatiminen aloitettiin vuonna 1974, tarjolla olevien kohteiden lukumäärä oli kivunnut jo yli 25 000 kohteeseen. Tätä kirjoitettaessa voimassa olevassa SIOP-6 -suunnitelman versiossa kohteiden kokonaismäärä ylittää jo 50 000 kappaletta. Erillisiä kohteita on noin puolet tuosta lukumäärästä, sillä sama kohdealue saattaa joutua kohdelistalle monesta syystä: esimerkiksi puolustusmateriaalia tuottava tehdaslaitos, tärkeä hallinnollinen keskus ja varuskunta saattavat hyvin sijaita samalla maantieteellisesti rajoitetulla alueella.⁴⁸ Ydinkärkien lukumäärä on vastaavasti ollut voimakkaassa kasvusuunnassa. Vuonna 1960 ydinkärkeä oli Yhdysvaltain arsenaalissa noin 3 200 kappaletta ja nekin lähes kokonaan ilmakuljetteisia, kun taas tällä hetkellä strategisia ydinkärkeä on noin 14 000 ja valtaosa niistä on ballistisissa ohjuksissa⁴⁹ (liite 3).

Toinen merkittävä piirre on SIOP-suunnitelman kohteiden ryhmittäminen erilaisiin kategorioihin. Kaikki kohteet on ensinnäkin ryhmitelty neljään laajaan

ryhmään kohteiden tyyppin perusteella: 1) Neuvostoliiton ydinaseet Neuvostoliitossa tai sen rajojen ulkopuolella, 2) Neuvostoliiton ja Varsovan liiton tavanomaiset sotilaalliset kohteet, 3) Neuvostoliiton ja sen liittolaisten sotilaalliset ja poliittiset johtamis- ja hallintojärjestelmät ja 4) Neuvostoliitossa ja sen liittolaisten alueella sijaitsevat teolliset ja kansantalouden kannalta tärkeät kohteet. Kukaan näistä laajoista kohderyhmistä on edelleen jaettu pienempiin kohdekategorioihin, jotka on luokiteltu tärkeysjärjestykseen sen perusteella, kuinka merkittäviä niihin sisällytetyt kohteet ovat erilaisten sotilaallisten operaatioiden onnistumiselle. Lukumääräisesti kohteet jakautuvat edellä mainittuihin ryhmiin osapuilleen seuraavasti: erilaisia ydinasejärjestelmiä ja niihin kiinteästi liittyviä johtamisjärjestelmiä on kohteistossa noin 3 000 kappaletta (niistä 1 398 on operatiivisia maalta laukaistavien ballististen ohjusten siiloa), tavanomaisia sotilaallisia kohteita on peräti 22 000 (mukana muun muassa yli 500 lentokenttää ja 1 200 ilmatorjuntaohjusjärjestelmien sijoitusaluetta), 5 000 kohteista kuuluu ryhmään sotilaalliset ja poliittiset johtamis- ja hallintojärjestelmät sekä lopuksi Neuvostoliiton ja sen liittolaisten teollisesta ja taloudellisesta infrastruktuurista on löytynyt noin 20 000 kohdetta. Koko tätä valtavaa kohteistoa ei luonnollisesti ole ydinasein maalitettu, sillä strategisia ydinräjähteitä riittää vain noin 20 prosenttiin koko potentiaalisesta kohteistosta. Se mitä todellisuudessa maalitetaan riippuu prioriteettien asettamisesta, ja sehän on juuri presidentin antamien ohjeiden ja määräysten tehtävä. JSTPS on sitten se työrukkanen, joka panee parhaalla mahdollisella tavalla nämä ylimmän valtiojohdon poliittiset päätökset täytäntöön.

Vaikka aivan luotettavaa tietoa kohdekategorioiden jakautumisesta alaryhmiin ei ole saatavissa, on julkisen aineiston pohjalta mahdollista koota seuraavanlainen yhteenveto kohdetyypeistä, jotka todennäköisimmin saattaisivat tulla kysymykseen ydiniskujen maaleina.⁵⁰

1. Ydinasejärjestelmät

- ICBM-ohjukset ja niiden taistelunjohtokeskukset
- SSBN-tukikohdat
- strategisten pommikoneiden tukikohdat
- muut ydinasejärjestelmät
- ydinasevarastot
- johtamis-, valvonta-, viesti- ja tiedustelujärjestelmät

2. Tavanomaiset asejärjestelmät

- varuskunnat
- varikot (ammukset ja polttoaineet)
- lentokentät
- satamat
- maafiikenteen solmukohdat (esim. tärkeimmät rautatieasemat)
- joukkojen keskitysalueet

3. Sotilas- ja poliittinen johto

- johtokeskukset ja pommisuojaajat
- tietoliikennedyhteet

4. Sotilasteolliset kohteet

- sodankäyntiä edistävät kohteet
- ammustehtaot
- panssarivaunutehtaot

- lentokonetehtaat
- öljynjalostamot
- korjaustelakat
- ratapihat ja rautateiden varikot
- jälleenrakennusta edistävät kohteet
 - hiilikaivokset
 - ydinvoimalat
 - teräs- ja alumiiniteollisuus
 - sähkövoiman tuotanto

Yllä oleva luettelo ei luonnollisestikaan pyri kattamaan kaikkia mahdollisia kohdetyyppisiä, vaan se tarjoaa lähinnä esimerkkejä sellaisista kohteista, jotka todennäköisesti kuuluvat SIOP-suunnitelman piiriin. Kohdistussuunnitelmien yksityiskohtaista kokoonpanoa tuntematta ei myöskään ole mahdollista antaa täysin varmaa vastausta siihen, mitkä kohteet yllä hahmotellussa luettelossa tulisivat olemaan ensisijaisia kohteita. Voidaan olettaa, että hyökkäyksen kohteiksi joutuvat kohdetyypit ja niiden lukumäärä riippuisivat pitkälti kulloisestakin tilanteesta ja sen asettamista vaatimuksista.⁵¹

Erilaisia esille tulevia tilanteita varten SIOP-suunnitelma on jaettu viiteen erityyppiseen käyttömahdollisuuteen:⁵²

1. Laajat ydiniskuvaihtoehdot (**Major Attack Options, MAO**)
2. Valikoivat ydiniskuvaihtoehdot (**Selective Attack Options, SAO**)
3. Rajoitetut ydiniskuvaihtoehdot (**Limited Nuclear Options, LNO**)
4. Alueelliset ydiniskuvaihtoehdot (**Regional Nuclear Options, RNO**)
5. Erityisvaihtoehdot
 1. Laukaisu varoituksesta (**Launch-On-Warning, LOW**)
 2. Laukaisu hyökkäyksen alettua (**Launch-Under-Attack, LUA**)
 3. Laukaisu iskusta (**Launch-On-Impact, LOI**)

Kriisin aikaisen toiminnan helpottamiseksi on SIOP-suunnitelmaan valmisteltu yllä hahmoteltujen ydiniskuvaihtoehtojen mukaisia ”paketteja” (**packages**), joiden suunnittelussa on pyritty ottamaan huomioon kriiseissä todennäköisimmin eteen tulevat tilanteet. Laajat ydiniskuvaihtoehdot (MAO) sisältävät nimensä mukaisesti varsin suuria määriä iskuja hyvin laajaa ja monipuolista kohdevalikoimaa vastaan. Valikoivat ydiniskuvaihtoehdot (SAO) taas käsittävät iskuja erityisiä, tarkasti valikoituja maaleja vastaan. Eräinä sellaisina maaleina saattaisivat tulla kysymykseen esimerkiksi iskut tarkasti rajattuihin sotilaallisiin kohteisiin Kiinan rajan tuntumassa Neuvostoliiton ja Kiinan välisen konfliktin yhteydessä. Rajoitetut ydiniskuvaihtoehdot (LNO) sisältävät muutaman iskun tiettyjen sotilaallisten tai sotilasteollisten kohteiden eliminoimiseksi. Rajoitettuja iskuja voitaisiin käyttää esimerkiksi tuhoamaan kaukana asutuskeskuksista sijaitsevia maaleja (esim. tutka-asemia ja varikkoja) tai esimerkiksi merimaaleja (mm. lentotukialuksia ja laivastosaattueita), jolloin ydinräjähdysten vaikutukset kohdistuisivat pääasiassa vain kohteisiin eikä niiden ympäristöön. Alueelliset ydiniskuvaihtoehdot (RNO) taas on suunnattu tiettyihin keskeisiin kohteisiin niille alueille, joilta oletetaan sotilaallisen uhkan olevan suurin Yhdysvalloille ja sen liittolaisille. Esimerkiksi Keski-Eurooppaan suuntautuvaan hyökkäykseen tarvittavat lentokentät, satamat, rautateiden solmukohdat, sillat ja tärkeimmät hyökkäysurat todennäköisesti löytyvät SIOP-suunnitelman RNO-ennakkopaketeissa.⁵³

Kokonaan oma lukunsa ovat ne laukaisuvaihtoehdot, jotka ovat valmiina Yhdysvaltain ydinasejärjestelmiin suuntautuvan yllätysiskun varalle. Se missä vaiheessa yllätyshyökkäytilanteessa siihen vastataan — laukaistaanko vastaisku liikkeelle heti kun varoitus vastustajan matkalla olevista ohjuksista on saatu ja varmistettu vai laukaistaanko vastaisku vasta sitten kun vastustajan ensimmäiset ohjukset ovat räjähtäneet kohteissaan mutta ennen kuin hyökkäys on täydellisesti suoritettu — vaikuttaa luonnollisesti ratkaisevasti johtamis-, valvonta-, viesti- ja tiedustelujärjestelmien taso- ja taistelunkestovaatimuksiin ja vastaiskun toteutumistodennäköisyyteen. SIOP-suunnittelijan näkökulmasta asiaa tarkastellen päätöksentekijöille on oltava tarjolla erilaisia vaihtoehtoja myös tällaisia tilanteita varten. Mielenkiintoinen kokonaisuutensa SIOP-suunnitelmassa on jo aikaisemmin mainittu withhold-käsite. Sillä tarkoitetaan sitä, että joidenkin kohteiden tuhoamisesta pidättäytytään joko kokonaan tai osittain taikka sitten niin kauaksi aikaa kuin on sotilaallisesti tai poliittisesti tarkoituksenmukaista. Tällaisia kohteita on SIOP-suunnitelmassa identifioitu neljää päätyyppiä: 1) asutuskeskukset, 2) kansalliset johtamis- ja valvontakeskukset, 3) tietyt yksittäiset maat ja 4) liittolais- ja puolueettomat maat.⁵⁴ 1970-luvun alkuvuosista lähtien SIOP-suunnitelmassa ei ole esiintynyt puhtaita väestökeskuksia ja sotilaalliset kohteet ovat nousseet etusijalle. Tosin käytännössä ei sotilaallisten kohteiden ja väestökeskusten välille ole helppo vetää selvää rajaa, sillä sijaitsevathan monet sotilaskohteet suhteellisen lähellä väestötaajamia. Esimerkiksi noin puolet Neuvostoliiton 26:sta maalta laukaistavien ballististen ohjusten laukaisualueesta sijaitsee Ural-vuoriston länsipuolella ja monet näistä tukikohdista sijaitsevat lähellä Moskovaa ja muita suuria asutuskeskuksia.⁵⁵ On myös arvioitu, että Neuvostoliiton 200 suurinta kaupunkia ja 80% kaikista niistä kaupungeista, joissa väestön lukumäärä nousee yli 25 000 (886 kpl) joutuisivat laajamittaisessa ydinsodassa ydinaseiden vaikutusten kohteiksi — ja vain siksi, että niiden lähistöllä sijaitsee tärkeitä sotilaallisia ja sotilasteollisia kohteita.⁵⁶ Keskeisiä johtamis- ja valvontajärjestelmiä halutaan säästää siksi, että myös sodan kestäessä neuvotteluyhteys vastustajaan säilyisi ja että vastustaja kykenisi kommunikoimaan joukkojensa kanssa sodan lopettamiseksi.⁵⁷ Liittolais- ja puolueettomat maat rajataan SIOP-suunnitelmassa säästettäviksi ymmärrettävistä syistä — tietenkin sillä ehdolla, että ne eivät anna aluettaan tai sotilaallista ja teollista kapasiteettiaan Yhdysvaltain vastustajien käyttöön.⁵⁸

Päätteeksi

Ydinaseet ovat tuoneet mukanaan kansainväliseen politiikkaan pysyvän paradoksin. Suurvallat ovat kahlehtineet käyttöönsä ennennäkemättömät tuhovoimat. Ydinasekehittäminen on tuottanut asesukupolvia, jotka ovat olleet toinen toistaan kenttäkelpoisempia: aseet ovat järjestään olleet edeltäjiään tarkempia, käyttövarmempia ja -valmiimpia sekä johtamisjärjestelmiltään monipuolisempia.

Toisaalta taas juuri ydinaseiden tuhovoima on asettanut haltijansa uudenlaisen todellisuuden eteen. Minkään ydinaseita omistavan valtion kohtaloa ei voida sanella ilman suunnatonta riskiä: taisteluissa tappiolla joutunut osapuoli voi vielä viimeisillä voimillaan murskata vastustajansa nykyaikaisena yhteiskuntana. Sen vuoksi kaikissa ydinasevaltioiden kriiseissä suurin vaara on sodan syttyminen ja sen laajeneminen pidäkkeettömäksi ydinsodaksi.

Tämä aikamme ehkäpä suurin paradoksi näkyy selvästi myös tämän artikkelin aiheessa, Yhdysvaltain strategisen kohdistussuunnitelman kehityksessä. Ydinasein käytävän sodan välttäminen on keskeisellä sijalla Yhdysvaltain politiikassa, mutta ydinasesuunnittelu — myös aseiden käytön yksityiskohtainen suunnittelu — on kiinteästi kuvassa mukana. Ydinaseiden mahdollisimman joustavien ja realististen käyttösuunnitelmien katsotaan vahvistavan ydinpelotuksen uskottavuutta.

Vuosien mittaan ydinaseiden kohdistussuunnitelmat ovat käyneet läpi monenlaisia vaiheita. Tehtyihin muutoksiin on ollut vaikuttamassa ennen muuta kolme tekijää. Ydinräjähteiden runsaus ja monipuolisuus — ”nuclear plenty” — on antanut mahdollisuuden maalittaa yhä uusia sotilaallisia kohteita. Toiseksi asetekniikan kehityksen myötä ydinaseet ovat parantuneet niin, että ne ovat entistä tarkempia ja joustavakäyttöisempiä sekä taisteluvaikutuksiltaan yhä valikoivampia. Kolmanneksi ydinaseiden käyttöä sääteleviä toimintasuunnitelmia — SIOP-suunnitelmia — on strategisten johtamis-, valvonta- ja viestijärjestelmien kehittymisen ansiosta voitu parantaa vastaamaan ydinaseiden joustavan ja rajoitetun käytön sanelemia vaatimuksia. Tämä heijastuu erityisesti siinä, että erilaisia tilanteita silmällä pitäen toimintavaihtoehtoja on voitu ”paketoita” etukäteen kriisin aikaisen päätöksenteon helpottamiseksi.

Vaikka monet piirteet SIOP-suunnitelmassa ovatkin muuttaneet muotoaan, ovat yllättävän monet peruslinjat pysyneet kautta vuosikymmenien samoina. Suunnitelmat ovat alusta saakka sisältäneet suuren määrän erilaisia kohteita, ja huomattava osa kohteista on aina ollut sotilaallisia kohteita. Samoin ovat joustavuus ja eskalaation hallinta ainakin jo 1960-luvun alusta pitäen olleet kohdistussuunnitelmien virallisia vaatimuksia. Ne ovat olleet niin kiinteästi mukana perusvaatimuksina suunnittelussa jo yli neljännesvuosisadan ajan, että niiden voidaan odottaa säilyvän suunnittelun perustana edelleenkin — riippumatta ydinasepolitiikan muutoksista Yhdysvalloissa tai jopa asevalvonnan vaikutuksista suurvaltojen ydinaseistuksen koostumukseen. Ja voidaan myös olettaa, että Yhdysvaltain strategiset ydinaseiden kohdistussuunnitelmat edelleenkin laatii JSTPS Offuttin ilmavoimien tukikohdassa Omahassa, Nebraskassa.

LÄHDEVIITTEET

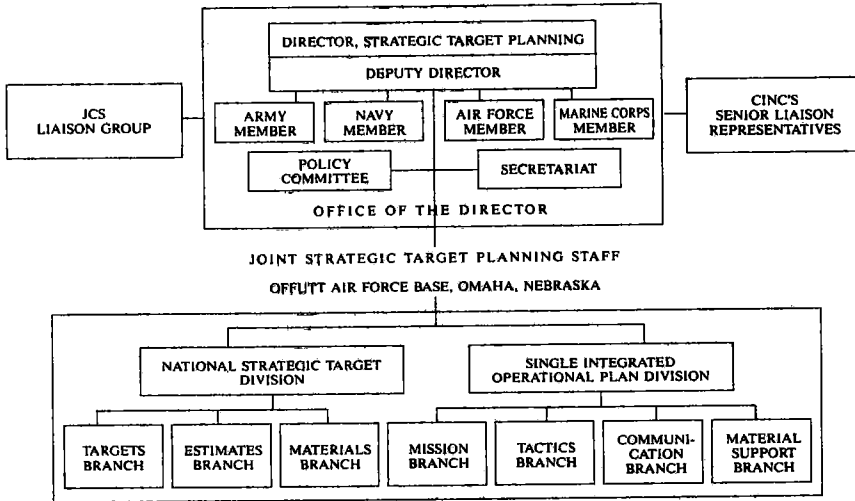
1. Hyviä lähteitä Yhdysvaltain varhaisista ydinasesuunnitelmista ovat esimerkiksi Aaron L. Friedberg, ”A History of U.S. Strategic Doctrine, 1945 to 1980”, *Journal of Strategic Studies*, Vol.3, No.3, 1980, ss. 37—71; Gregg Herken, *The Winning Weapons: The Atomic Bomb in the Cold War, 1945—1950*, Random House, New York, 1981; ja Fred Kaplan, *The Wizards of Armageddon*, Simon and Schuster, New York, 1983. Kts. myös Desmond Ball, *Targeting for Strategic Deterrence*, Adelphi Papers, No. 185, The International Institute for Strategic Studies, London, 1983. Desmond Ballin tuotanto kokonaisuudessaankin on tutustumisen arvoinen, sillä hän tarjoaa Yhdysvaltain ydinstrategian kehityksestä ja erityisesti kohdistuspolitiikasta tutkimuksissaan ehkäpä parasta, mitä niistä asioista on kirjoitettu.
2. Desmond Ball, *op.cit.*, s. 3.
3. David Alan Rosenberg, ”U.S. Nuclear Stockpile, 1945—1950”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 38, May 1982, ss. 25—30.
4. Desmond Ball, *Targeting for Strategic Deterrence*, Adelphi Papers, No. 185, The International Institute for Strategic Studies, London, 1983, s. 4.
5. *ibid.*, s. 5.
6. Kts. esimerkiksi David Alan Rosenberg, ”U.S. Nuclear War Planning, 1945—1960”, Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, ss. 35—56.

7. Desmond Ball, "The Development of the SIOP, 1960—1983", Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1983, s. 58.
8. Vuonna 1963 NATO:n neuvoston Ottawassa tekemän päätöksen perusteella eurooppalaisten NATO-maiden edustajia on osallistunut JSTPS:n työhön Omahassa. 1963—66 edustajia oli Italiasta, Iso-Britanniasta, Saksan liittotasavallasta ja Ranskasta, ja Ranskan vetäytyttyä NATO:n sotilaallisesta yhteistyöstä 1966 otti Belgia sen paikan. 1968 Iso-Britannialle, Saksan liittotasavallalle ja Italialle annettiin JSTPS:ssä vakinainen paikka neljännen paikan kiertäessä muiden ydinasesuunnitteluun osallistuvien NATO-maiden kesken. Upseerien sijoitusaika Omahassa on kolme vuotta ja he ovat tekemisissä vain niiden ydinasesuunnitelmien kanssa, jotka suoraanaisesti koskevat NATO:n puolustusta. Kts. esimerkiksi Paul Buteux, *The Politics of Nuclear Consultation in NATO 1965—1980*, Cambridge University Press, London, 1983, ss. 86—87 ja ss. 205—206.
9. Desmond Ball, *Targeting for Strategic Deterrence*, Adelphi Papers, No. 185, The International Institute for Strategic Studies, London, 1983, s. 26.
10. Kattava teos SIOP-suunnitelmasta on esimerkiksi Peter Pringle and William Arkin, *SIOP: Nuclear War from the Inside*, Sphere Publishers, London, 1983.
11. Desmond Ball, "The Development of the SIOP, 1960—1983", Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.) *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 57.
12. House Armed Services Committee, *Hearings on Military Posture and H.R. 1872, Part 3, Book 1*, ss. 8 ja 12.
13. Kts. Desmond Ball, "The Development of the SIOP, 1960—1983", Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 57.
14. Desmond Ball, *Politics and Force Levels: The Strategic Missile Programs of the Kennedy Administration*, University of California Press, Berkeley, 1980, ss. 190—191.
15. Alfred Goldberg, *A Brief Survey of the Evolution of Ideas About Counterforce*, RM-5431-PR, The Rand Corporation, Santa Monica, California, October 1976, s. 25.
16. Desmond Ball, "U.S. Strategic Forces: How Would They Be Used?", *International Security*, Vol. 7, No. 3, Winter 1982/83, s. 34.
17. U.S. Congress, Senate Committee on Foreign Relations, U.S. — USSR Strategic Policies, U.S. Government Printing Office, Washington, D.C., 1974, ss. 9—11.
18. Desmond Ball, "The Development of the SIOP, 1960—1983", Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 63.
19. Eräs suunnittelusuuntaviivat-dokumentin keskeisistä hahmoista oli silloinen kansainvälisistä turvallisuus-kysymyksistä vastaava apulaispuolustusministeri Paul Nitze, joka on sittemmin niittänyt mainetta presidentti Ronald Reaganin asevalvonta-asiantuntijana ja sitä ennen SALT-neuvottelijana. Pohjatyon mainittuun dokumenttiin tekivät alkuvuodesta 1961 Daniel Ellsberg ja Frank Trinkl Alain Enthovenin johdolla. Kaikki kolme olivat silloin Rand Corporationin palkkalistoilla. Suuntaviivat -dokumentti valmistui elokuussa 1961.
20. House Appropriations Committee, *Department of Defense Appropriations for 1963*, Washington, D.C., 1962, Part 2, s. 13.
21. Tähän puheeseen on viitannut mm. William W. Kaufmann, *The McNamara Strategy*, Harper and Row, New York, 1964, ss. 74—75.
22. Lehdistötilaisuudessa annetut kommentit on julkaistu kokonaisuudessaan, kts. esimerkiksi James R. Schlesinger, "Flexible Strategic Options and Deterrence", *Survival*, Vol. XVI, No. 2, March/April 1974, ss. 86—90.
23. Kts. myös Secretary of Defense James R. Schlesinger, *Annual Defense Department Report Fiscal Year 1975, Part II*.
24. Kts. esimerkiksi Henry Kissinger, *The White House Years*, Weiderfeld and Nicholson, London, 1979, ss. 216—217.
25. Asiantuntijaryhmän puheenjohtajina toimivat puolustusministeriön tutkimus- ja kehitysohjaaja tohtori John Foster ja prikaatinkenraali Jasper Welch.
26. Kts. Desmond Ball, *Deja Vu: The Return to Counterforce in the Nixon Administration*, University of Southern California Arms Control Program, Los Angeles, California, 1974.
27. Kts. Secretary of Defense James R. Schlesinger, *U.S.-USSR Strategic Policies*, April 1974.
28. Desmond Ball, "The Development of the SIOP, 1960—1983", Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 73.
29. Senate Armed Services Committee, *Department of Defense Authorization for Fiscal Year 1979*, Washington, D.C., 1978, Part 8, s. 6280.
30. Kts. esimerkiksi House Appropriations Committee, *Department of Defense Appropriations for Fiscal Year 1980*, Washington, D.C., 1979, Part 3, s. 878. Nimitys "SIOP-5" johtuu siitä, että vuonna 1961 valmistunut ensimmäinen strategisten ydinaseiden käyttösuunnitelma (SIOP-62) oli vuosien varrella

- käynyt läpi neljä laajaa muutosta. Muutokset olivat koskeneet kohteiden määriä, ei suunnitelman rakennetta.
31. Kts. esimerkiksi *Aviation Week and Space Technology*, 8.1. 1976, s. 13.
 32. Desmond Ball, *Developments in U.S. Strategic Nuclear Policy under the Carter Administration*, UCLA, Los Angeles, California, February 1980, ss. 4—5. Tässä yhteydessä on mielenkiintoista palauttaa mieliin, että 1960-luvun alussa Robert McNamaran ollessa Yhdysvaltain puolustusministerinä Pentagonon arvioiden mukaan 200—400 megatonnivastiketta (EMT) riitti ylläpitämään ”molemmiin puolin varmistetun tuhon” -doktriinin mukaisen pelotuksen. A.o. megatonnivastikemäärän laskettiin riittävän tuhoamaan n. 25—30 % vastapuolen väestöstä ja 65—75 % sen teollisesta kapasiteetista.
 33. Kts. esimerkiksi *The Washington Post*, 7.8. 1980.
 34. Desmond Ball, ”The Development of the SIOP, 1960—1983”, Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 75.
 35. *op. cit.*, s. 76.
 36. *Aviation Week and Space Technology*, 6.3. 1978, s. 16.
 37. *International Herald Tribune*, 7.—8.1. 1978.
 38. Senate Armed Services Committee, *Department of Defense Authorization for Appropriations for Fiscal Year 1982*, Washington, D.C., 1981, Part 7, s. 4210.
 39. *ibid.*
 40. Desmond Ball, *Targeting for Strategic Deterrence*, Adelphi Papers, No. 185, The International Institute for Strategic Studies, London, 1983, s. 22. Kts. myös Richard Burt, ”U.S. Stresses Limited Nuclear War in Sharp Shift on Military Strategy”, *The New York Times*, 6.8. 1980.
 41. *op. cit.*, s. 23.
 42. Secretary of Defense Harold Brown, *Annual Defense Department Report FY 1981*, Washington, D.C. 1980, s. 66.
 43. Desmond Ball, ”The Development of the SIOP, 1960—1983”, Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.), *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 79.
 44. *ibid.*
 45. Hyvä virallisuontoinen yleiskuvaus Reaganin kauden puolustuspoliittisesta ajattelusta on puolustusministeri Caspar Weinbergerin artikkel *Foreign Affairs* -lehdessä. Kts. Caspar W. Weinberger, ”U.S. Defense Strategy”, *Foreign Affairs*, Vol. 64, No. 4, Spring 1986, ss. 675—697.
 46. Seuraavilla sivuilla olevat tiedot perustuvat kussakin alaviitteessä mainitun lähteen lisäksi laajoihin haastatteluihin, joita tämän artikkelin kirjoittajalla oli mahdollisuus tehdä lokakuussa 1987 Strategic Air Command’in esikunnassa Omahassa, Nebraskassa.
 47. David Alan Rosenberg, ”U.S. Nuclear War Planning, 1945—60”, Desmond Ball and Jeffrey Richelson (eds.) *Strategic Nuclear Targeting*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1986, s. 35.
 48. Haastattelutieto.
 49. Heinäkuussa 1987 Yhdysvalloilla oli 13 873 strategista ydinkärkeä, joista 8 917 oli ballistisissa ohjuksissa. Kts. *The Military Balance 1987—1988*, The International Institute for Strategic Studies, London, 1987, s. 225.
 50. Samantapaisen, mutta joissakin yksityiskohdissa oheisesta listasta eroavan listan on esittänyt mm. Desmond Ball, *Targeting for Strategic Deterrence*, The International Institute for Strategic Studies, London, 1983, ss. 23—24.
 51. Eräs arvio siitä, minkälaisia kohteita vastaan hyökkäykset saattaisivat suuntautua on kirjoittajan artikkelissa ”Rajoitettun ydinsodan doktriini, II osa”, *Ulkopolitiikka*, 2/1981, ss. 13—15.
 52. Kts. esimerkiksi Desmond Ball, ”U.S. Strategic Forces: How Would They Be Used?”, *International Security*, Vol. 7, No. 3, Winter 1982/1983, s. 37.
 53. Haastattelutieto.
 54. Henry S. Rowen, ”The Evolution of Strategic Nuclear Doctrine”, Lawrence Martin (ed.), *Strategic Thought in the Nuclear Age*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 1979, s. 135.
 55. Desmond Ball, ”Soviet ICBM Deployment”, *Survival*, July/August 1980, ss. 167—170.
 56. Arms Control and Disarmament Agency, *The Effects of Nuclear War*, Washington, D.C., 1977, ss. 16—17.
 57. Kts. esimerkiksi Paul Bracken, ”War Termination”, Ashton B. Carter, John D. Steinbrunner and Charles A. Zraket (eds.), *Managing Nuclear Operations*, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1987, ss. 197—216.
 58. Yhdysvallat on vuonna 1978 antanut yksipuolisen ilmoituksen, että se pidättäytyy ydinaseiden käytöstä ydinasetonta valtiota vastaan, ”paitsi jos kysymyksessä on hyökkäys Yhdysvaltoja, sen alueita, sotavoimia tai liittolaisia vastaan ydinasettoman valtion ollessa ydinvallan liittolaisena tai yhteistoiminnassa ydinvallan kanssa hyökkäyksen toimeenpanossa tai ylläpidossa.”

LIITE 1

STRATEGINEN KOHDISTUSSUUNNITTELUESIKUNTA, ORGANISAATIOKAAVIO

LIITE 2

Yhdysvaltain ydinaseiden käyttösuunnitelmien kehitys 1945—1985

Lokakuu 1945	"The Strategic Vulnerability of Russia to a Limited Air Attack"
1946—1949	Useita suunnitelmia (esim. Broiler, Gunpowder, Trojan, Offtackle, Harrow, Shakedown, Intermezzo)
1949—1958	Dropshot (useita versioita)
Marraskuu 1958	NESC-2009 (Net Evaluation Sub-Committee)
Elokuu 1960	JSTPS (Joint Strategic Target Planning Staff)
Joulukuu 1960	SIOP-1 (Single Integrated Operational Plan)
Kevät 1961	"Guidelines for Planning" ja "Policy Guidance on Plans for Central War"
Kesäkuu 1962	SIOP-63
21.1. 1969	NSSM-3 (National Security Study Memorandum)
Loppuvuonna 1973	NSSM-169
17.1. 1974	NSDM-242 (National Security Decision Memorandum)
4.4. 1974	NUWEP-1 (Nuclear Weapons Employment Policy)
1.1. 1976	SIOP-5
18.2. 1977	"Comprehensive Net Assessment and Military Force Posture Review"
Kesäkuu 1977	PRM-10 (Presidential Review Memorandum)
24.8. 1977	PD-18 (Presidential Decision)
Joulukuu 1978	NTPR (Nuclear Targeting Policy Review)
25.7. 1979	PD-59
15.11. 1979	PD-53
30.6. 1980	PD-58
Lokakuu 1980	NUWEP-2
Kevät—kesä 1981	"Nuclear Weapons Employment and Acquisition Master Plan"
Lokakuu 1981	NSDD-13 (National Security Decision Directive)
Heinäkuu 1982	SIOWEP-82
1.10. 1983	SIOP-6

Lähteet: Tekstissä mainitut lähteet sekä Juha Harjula, Asejärjestelmiä, käsitteitä, lyhenteitä ja määritelmiä, Strategian asiantietoa, Sotatieteen laitos, Julkaisusarja 3, No. 9, Helsinki, 1984, Liite 1.

LIITE 3

YHDYSVALTAIN JA NEUVOSTOLIITON STRATEGISET ASEJÄRJESTELMÄT

YHDYSVALLAT				NEUVOSTOLIITTO			
MAALTA LAUKAISTAVAT MANNERTENVÄLISET OHJUKSET (ICBM)							
TYYPPI	LKM	KÄRKI/ OHJUS	YHT.	TYYPPI	LKM	KÄRKI/ OHJUS	YHT
Minuteman II	450	1	450	SS-11	440	1	440
Minuteman III	527	3	1581	SS-13	60	1	60
MX	23	10	230	SS-17	150	4	600
				SS-18	308	10	3080
				SS-19	360	6	2160
				SS-25	100	1	100
Yhteensä	1000	2261		Yhteensä	1418		6440
MERELTÄ LAUKAISTAVAT BALLISTISET OHJUKSET (SLBM)							
Poseidon C-3	256	14	3584	SS-N-6	272	1	272
Trident C-4	384	8	3072	SS-N-8	292	1	292
				SS-N-17	12	1	12
				SS-N-18	224	7	1568
				SS-N-20	80	9	720
				SS-N-23	48	10	480
Yhteensä	640		6656		928		3344
ICBM + SLBM	1640		8917		2346		9784
RASKAAT STRATEGISET POMMIKONEET							
B-52G/H	119	12	1428	BearH (ALCM)	50	20	1000
B-52G/H (ALCM)	114	20	2800	Bear (ei-ALCM)	100	2	200
B-1	54	12	648	Bison	15	4	60
KAIKKI YHT.	1957		13873		2511		11044

Lähde: The Military Balance 1987—1988, IISS, London, 1987